

درس شانزدهم

«آداب مطالعه»

آموختنی‌ها

۱. ویژگی‌های دوست خوب
۲. فواید قصه‌خوانی
۳. آداب قصه‌گویی
۴. نمونه‌ای دیگر از متن کس
۵. ساخت واژه‌ی غیر ساده‌ی جدید
۶. آشنایی با هوشنگ مرادی کرمانی و آثار او
۷. راهکارهایی جهت درست‌نویسی و تقویت املا

جعبه‌ی کلمات

کلمات مترادف

مُلک:
 ادا کردن:
 چالاک: تند و فرز، چُست
 لایق:
 راغب:
 اعتدال:
 گزاف:
 مستمع:
 گیتی:
 کژی: ناراستی، دروغ
 فروغ:
 تکبیر: الله اکبر گفتن
 ناپاک رای: بد فکر، بد اندیش، بد نیت
 فاتحه گفتن: خواندن سوره‌ی حمد
 خیره: پیهوده، سرکش، لجباز

نفر:
 تعالی:
 مَلِک: پادشاه
 نظم خوانی: شعر خوانی
 چُست: تند و فرز
 خام: نپخته، بی تجربه
 جماعت:
 وقت وقت:
 محال:
 سَبْک: بی مقدار، خوار
 ملول:
 پیشه:
 بتر: بدتر
 کاستی:
 دروغ آزمای:
 سلاطین:

کلمات متضاد:

فایده = ضرر

اول = آخر

نثر = نظم

شدت = آسانی

کلی = جزئی

کلمات هم خانواده

راغب، رغبت، مرغوب

طعام، طعم

مستمع، سمعک، سمیع

فاتحه، فتح، مفتوح، افتتاح

لایق، لیاقت

عبرت، تعبیر، اعتبار

احوال، حال، محول، تحویل

تسلی، تسلیت

سلاطین، سلطان، سلطنت، سلطه

حضرت، حاضر، محضر، حضور، احضار

تکبیر، اکبر، کبری، کبیر

اعتدال، معتدل، عدل، عدالت، معدل

آداب مطالعه

در قصه‌های گذشتگان فایده‌ای هست و خواننده و گوینده و شنونده را از آن فایده رسد. اگر پرسند که قصه خوانی، چند نوع است، بگوی دو نوع: اول حکایت‌گویی و دوم نظم خوانی. قصه‌ای که ادا خواهد کرد باید بر استاد خوانده باشد و داند که جماعت، لایق چه نوع سخن است. نثر را به نظم آراسته گرداند و سخنان محال نگوید. نظم را به آهنگ خواند و در دل مردم بنشانند. اگر بیتی مشکل پیش آید، شرح آن با حاضران بگوید و مستمع را ملول نکند. صاحب نظم را در اول و آخر، یاد کند.

به گیتی به از راستی پیشه نیست

به گیتی، به از راستی، پیشه نیست ز کژی بتر، هیچ اندیشه نیست

در این دنیا هیچ کاری بهتر از راستی و درستکاری وجود ندارد و هیچ فکری بدتر از دروغ و نادرستی وجود ندارد.

سخن گفتن کژ زیچارگی است به بیچارگان بر، بیاید گریست

دروغ گویی، نشاندای از بیچاره بودن و بدبختی است و بر حال بیچارگان دروغ گو باید گریه کرد.

هر آن کس که گدازد به کرد دروغ ستکاره خوانیمش و بی فروغ

هر کس که به دنبال دروغ و نادرستی برود او را ستکار و بی خرد و دارای قلب و روحی بدون نور و روشنایی خواهیم خواند.

هم راستی کن که از راستی نیاید به کار اندرون، کاستی

همیشه راستی را پیشه خودت قرار بده چرا که از راستی و درستی عیب و اشکالی به کار انسان وارد نمی شود. همیشه راستی و حقیقت را انتخاب کن؛ زیرا با حقیقت، هیچ کسب و نقصی را در کلمات احساس نخواهی کرد.

هر آن کس که با تو نگوید درست چنان دان که او دشمن جان توست

هر کس که به تو حقیقت را نمی گوید آگاه باش که یقیناً او دشمن بزرگی برای روح و جان تو است.

گشاده است بر ما، در راستی چه گوئیم خیره، در کاستی؟

درهای درستکاری و راستگویی همیشه باز است. وقتی این درها باز است، چرا باید درهای ناراستی و نادرستی را بکوییم.

مکن دوستی با دروغ آزمای همان نیز با مرد ناپاک رای

هیچ وقت با انسان دروغگو دوستی نکن و همچنین با افراد آلوده به گناه (دوستی نکن).

واژه‌های غیرساده

گاهی برای ساختن واژه‌های غیرساده از ترکیب یک کلمه یا اسم با پسوند «گاه» استفاده می‌شود که گاه در بعضی مواقع معنی مکان می‌دهد. مانند: کارگاه، دانشگاه و در بعضی مواقع معنی زمان می‌دهد. مانند: صبحگاه، شامگاه گاهی نیز برای ساختن واژه‌های غیرساده، از ترکیب یک کلمه با کلمه‌ی «خون» و «خوانی» استفاده می‌شود. مانند: کتاب‌خوانی، شاهنامه‌خوانی و ...

گاهی الف و نون، که در آخر کلمه می‌آیند نشانه جمع نیست بلکه «ان» نشان دهنده‌ی زمان است. مانند: بامدادان (هنگام صبح)، شامگاهان (هنگام شب)، بهاران (هنگام بهار) و ...

املا دان

یکی دیگر از راه‌های تقویت املا و درست نویسی پیدا کردن و تصحیح کردن املاهای غلط واژگان در متن است. الف: در متن زیر چند غلط املایی وجود دارد. آنها را پیدا کن و درست آنها را بنویس.

سیوم باید که داند که جماعت، لایح چه نوع سخن استه بیشتر، از آن گوید که مردم راغب آن باشد.
پنجم، سخنان محال و گدازف نکوید که در چشم مردم، سبک شود. اگر پرسند که آداب نظم خانی چند است بگوی:

ب: جلهای خالی را با حروف مناسب پر کن.

۱) سلا...ین و پادشاهان، ...جایب و شگفتی‌ها، ... کایت‌گویان و قضا...گوها

۲) را...ب و علاقه‌مند، ا...تدال و میانه‌روی بی‌فرو... و بی‌نور

تمرین

۱ واژه‌های مترادف را به هم وصل کن: (یک مورد اضافی است.)

پند، اندرز	محال
کاستن از اندوه کسی	مستمع
بیهوده	ادا
غیر ممکن	عبثت
انجام	تسلی
شنونده	

۲ درستی و نادرستی جملات زیر را مشخص کرده و در صورت نادرستی، درست آن‌ها را بنویس.

الف: در جمله‌ی «در چشم مردم، سبک شود، سبک؛ یعنی «خوار»»

ب: «مستمع ملول گردد»؛ یعنی گوینده آزرده شود.

پ: «ضرب المثل» این دغل دوستان که می‌بینی مگس‌نند گرد شیرینی، به مفهوم «سودجویی، اشاره دارد.

۳ جاهای خالی، نشان‌دهنده‌ی فعل‌های حذف شده در هر عبارت است. با توجه به معنی، فعلی مناسب، در هر جای خالی قرار بده.

الف: اگر پرسند که قصه‌خوانی، چند نوع است، بگوی دو نوع: **اول حکایت‌گویی** و **دویم نظم‌خوانی**

ب: هر آن کو که گردد به گرد دروغ ستمکاره خوانیمش و بی‌فروغ

پ: مکن دوستی با دروغ آزمای همان نیز با مرد ناپاک رای

۴ در نوشته‌ی زیر، اجزای تشبیه را مشخص کن.

«نظم در قصه‌خوانی چون نیک است در دیگ؛ اگر کم باشد، طعام بی‌مزه بود و اگر بسیار گردد شور شود.»

____	و	____	و	____
____	و	____	و	____
____	و	____	و	____

۵ هم‌خانواده‌ی واژه‌های زیر را در متن درس پیدا کن.

____	افتتاح	____	حضرت
____	اعتبار	____	سمعک
____	عدالت	____	برکت

۶ متضاد هر واژه را در مقابل آن بنویس.

____	=	مستمع	=	____	=	فاتحه
____	=	مُحال	=	____	=	محنت
____	=	____	=	____	=	نظم

۷ عبارات زیر را به شعر امروزی برگردان.

الف: دویم آنکه چست و چالاک به سخن درآید و خام نباشد.

.....

ب: چنان نکند که مستمع ملول گردد.

.....

پ: چون زوال ملک و مال سلاطین گذشته شود، دل از مال دنیا و دنیا بردارد.

.....

۸ گزینه‌ی صحیح را انتخاب کن.

الف: در کدام گزینه، همه‌ی واژه‌ها با «خون» یا «خوانی» ترکیب می‌شوند؟

- (۱) نظم - قصه - فرهنگ (۲) شعر - شبیه - درس (۳) شاهنامه - رو - نوشته (۴) نغمه - زله - لالی

ب: در کدام گزینه، نهاد به درستی مشخص نشده است؟

- (۱) باید که بر استاد خوانده باشد. (۲) نظر او به قدرت الهی گشاده گردد. (۳) هیچ‌کس از بند محنت آزاد نبوده است. (۴) در قصه‌های گذشتگان، فایده‌ای هست.

پ: معنی «ان» در کدام گزینه با بقیه فرق دارد؟

- (۱) سحرگاهان (۲) باران (۳) آسمان (۴) گیلان

خوانش و پردازش

حکایت زیر را خوانده و به سؤالات مربوط به آن پاسخ بده.

پادشاهی به کشتن بی گناهی فرمان داد. (بی گناه) گفت: «ای ملک! به خاطر خشمی که تو را بر من استه آزار خود مجوی که کشتن من یک لحظه به طول من انجامد اما گناه کشتن من، تا همیشه با تو خواهد ماند.» ملک را نصیحت سودمند آمد و از کشتن او دست کشید.
«گلستان سعدی باب اول با اندکی تغییر»

الف: چرا پادشاه دستور کشتن آن فرد را صادر کرد؟

.....

ب: مرد چگونه پادشاه را منصرف کرد؟

.....

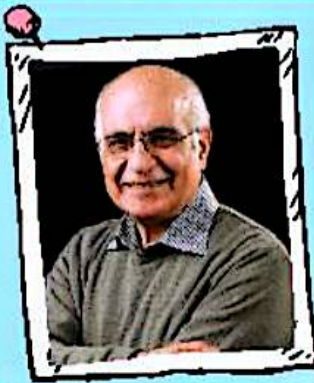
پ: منظور از جمله‌ی «آزار خود مجوی، چیست؟

.....

ت: پیام کلی حکایت چیست؟

.....

هوشنگ مرادی کرمانی

نویسنده خوش فکر و توانا در سال ۱۳۲۳ در روستای سیرج کرمان به دنیا آمد. او بعد از گذراندن دوره‌های هنرهای دراماتیک و کارشناسی زبان انگلیسی داستان‌های بی‌نظیری برای کودکان و نوجوانان نوشت. از روی بسیاری از داستان‌های او فیلم‌های جالبی از جمله قصه‌های مجید، مهمان مامان و ... ساخته شده است.

خودارزیابی

نیاز به تلاش	قابل قبول	خوب	خیلی خوب
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

- می‌توانم متن درس و شعر را روان و درست و آهنگین بخوانم.
- می‌توانم متن کهن را به فارسی امروزی برگردانم.
- می‌توانم اسم ساده را از غیر ساده تشخیص دهم.
- زندگی و آثار هوشنگ مرادی کرمانی را می‌شناسم.
- می‌توانم همه کلمات درس را درست بنویسم.
- می‌توانم به همه‌ی سؤالات درس پاسخ دهم.

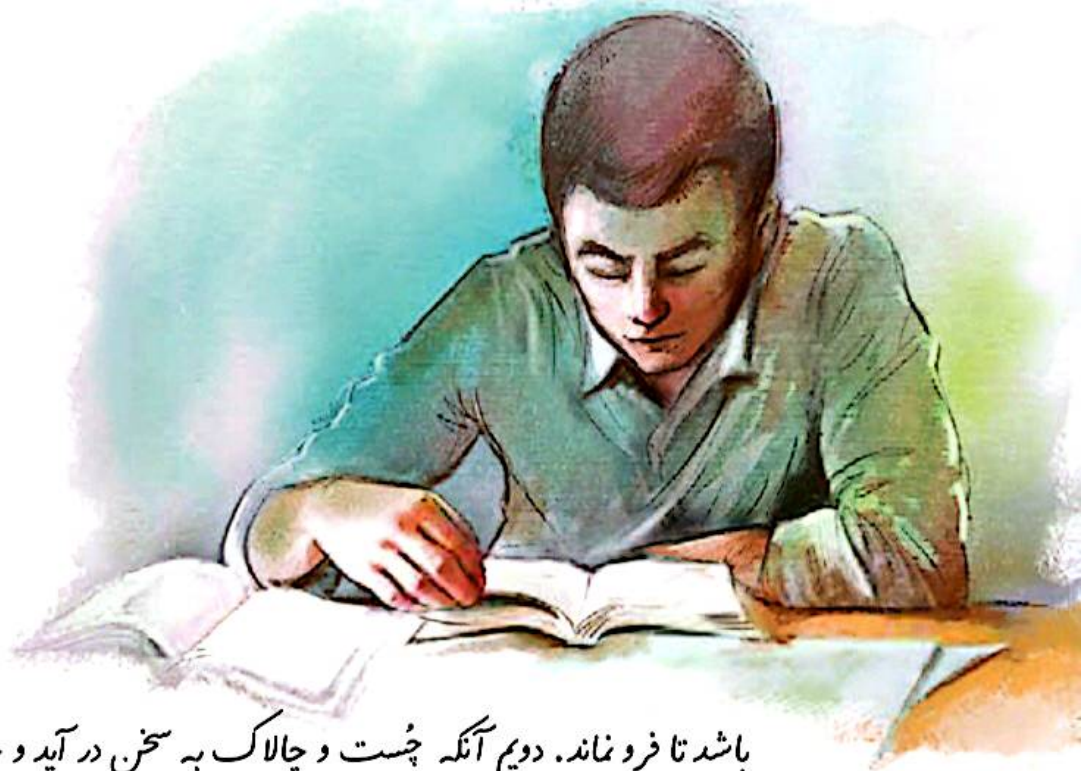

آب مطالعه → درس شانزدهم

آداب مطالعه

بدان که قصه خواندن و شنیدن، فایده‌ی بسیار دارد:
اول آنکه از احوال گذشگان خبردار شود.
دویم آنکه چون عجایب بشنود، نظر او به قدرت الهی، گشاده گردد.
سیم، چون محنت و شدت گذشگان شنود، داند که هیچ کس از بند محنت آزاد نبوده است، او را تسلی باشد.
چهارم، چون زوال ملک و مال سلاطین گذشته شنود، دل از مال دنیا و دنیا بردارد و داند که با کس، وفا نکرده و نخواهد کرد.
پنجم، عبرت بسیار و تجربه‌ی بی شمار او را حاصل شود.
و خدای تعالی با حضرت رسول (ص) می‌گوید: «ای محمد، ما از قصه‌های رسولان و خبرهای پیغمبران بر تو می‌خوانیم؛ آنچه بدان، دل را ثابت گردانیم و فایده‌های کلی تو را حاصل گردد.» (قرآن کریم، سوره‌ی هود، آیه‌ی ۱۲۰)
پس معلوم شد که در قصه‌های گذشگان، فایده‌ای هست و خواننده و گوینده و شنونده را از آن فایده رسد. اگر پرسند که قصه خوانی، چند نوع است، بگوی دو نوع: اول حکایت گوئی و دویم نظم خوانی.
اگر پرسند که آداب حکایت گوئیان چند است،
بگوی: اول آنکه قصه‌ای که ادا خواهد کرد، باید که بر استاد خواننده باشد و با خود تکرار کرده

باشد تا فروماند. دویم آنکه چُست و چالاک به سخن در آید و خام نباشد.
سیم باید که داند که جماعت، لایق چه نوع سخن است، بیشتر، از آن گوید که مردم،
راغب آن باشند.

چهارم، نثر را وقت وقت به نظم آراسته گرداند که بزرگان گفته اند: نظم در قصه خوانی
چون نمک است در دیک؛ اگر کم باشد، طعام بی مزه بود و اگر بسیار گردد شور شود؛ پس
اعتدال، نگاه باید داشت.

پنجم، سخنان محال و کزاف نگوید که در چشم مردم، سبک شود.

اگر پرسند که آداب نظم خوانی چند است،

بگوی: اول آنکه به آهنگ خواند.

دویم، سخن را در دل مردم بنشانند.

سیم، اگر بیستی مشکل پیش آید، شرح آن با حاضران بگوید.

چهارم، چنان نلند که مستمع، متلول گردد.

پنجم، صاحب آن نظم را در اول یا در آخر، یاد کند و فاتحه و تکبیر گوید.

درک مطلب

- ۱ با توجه به متن، سه مورد از فایده‌های قصه خواندن را بیان کنید.
- ۲ با توجه به سوره‌ی هود، چه چیزی موجب ثابت گرداندن دل می‌شود؟
- ۳ منظور نویسنده از بیان عبارت زیر چیست؟
«سخنان محال و گزاف نگوید که در چشم مردم سبک شود.»
- ۴ واعظ کاشفی می‌گوید: «نظم در قصه‌خوانی چون نمک است در دیگ؛ اگر کم باشد، طعام بی‌مزه بود و اگر بسیار گردد، شور شود؛ پس اعتدال نگاه باید داشت.»
آیا با این گفته موافقید؟ مثالی از درس‌های گذشته بیان کنید که نظر شما را تأیید کند.
- ۵

واژه آموزشی

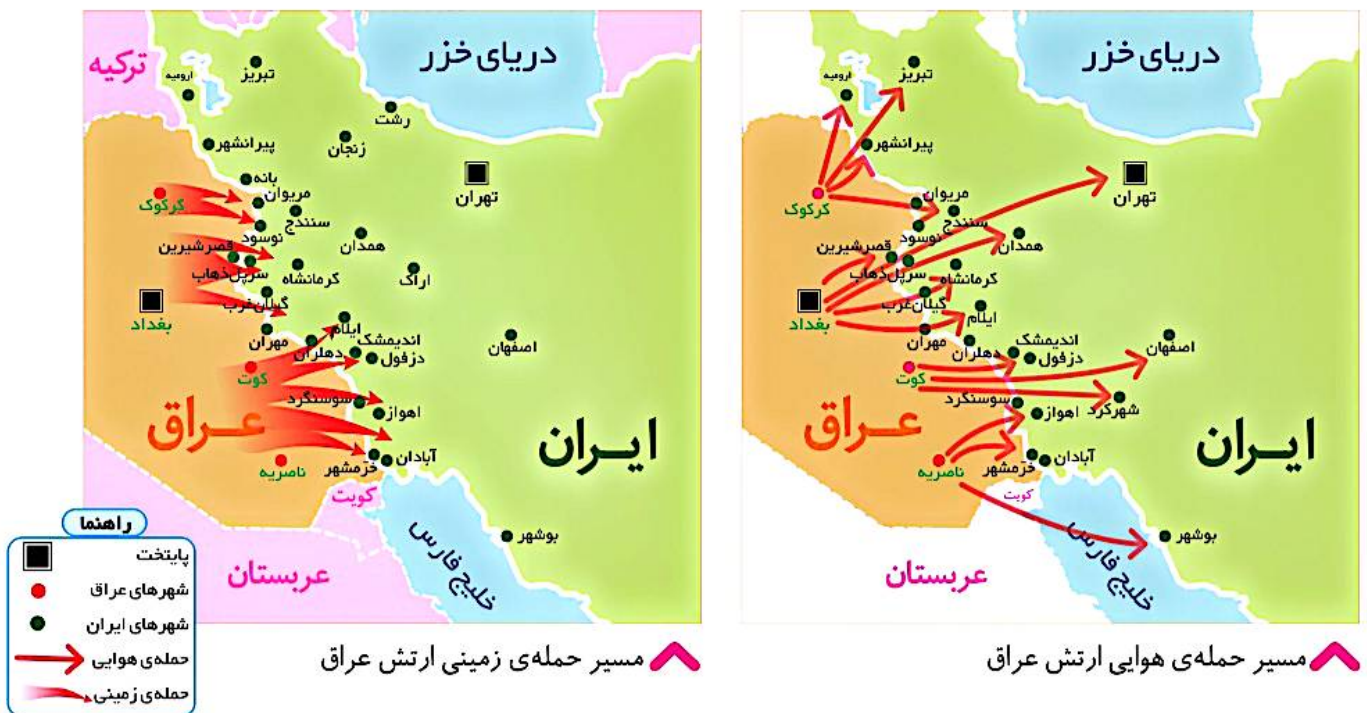

گاهی برای ساختن یک واژه‌ی جدید در زبان فارسی از ترکیب واژه با «خوان / خوانی» بهره می‌گیریم؛ مانند:

واژه	خوان / خوانی	واژه‌ی جدید
شعر	خوان / خوانی	شعرخوان / شعرخوانی
نغمه	خوان / خوانی	نغمه‌خوان / نغمه‌خوانی
لالایی	خوان / خوانی	لالایی‌خوان / لالایی‌خوانی
کتاب	خوان / خوانی	کتاب‌خوان / کتاب‌خوانی

خرمشهر در چنگال دشمن

روز ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ در حالی که مردم به زندگی خود مشغول بودند و دانش آموزان و خانواده‌هایشان برای شروع سال تحصیلی آماده می‌شدند، ناگهان صداهای مهیبی همه را وحشت‌زده کرد. هواپیماهای عراقی در آسمان خرمشهر و تعدادی دیگر از شهرهای ایران ظاهر شدند و بمب‌های خود را بر سر مردم فروریختند. به نقشه‌های زیر توجه کنید. همان‌طور که می‌بینید، پس از حمله‌ی هواپیماهای عراقی به بعضی از شهرهای کشور، هجوم زمینی ارتش این کشور نیز به سرزمین جمهوری اسلامی آغاز شد. این حملات سرآغاز جنگ تحمیلی و هشت سال دفاع مقدس مردم ایران در مقابل دشمنان بود.

فعالیت ۱

با توجه به نقشه‌ی بالا چند شهر را که مورد هجوم زمینی ارتش عراق قرار گرفتند، نام ببرید.

فعالیت ۲

با کمک معلم و با استفاده از یک نقشه‌ی استان‌های کشور، استان‌های هم‌مرز عراق را پیدا کنید و بنویسید.

علت‌های حمله‌ی نظامی عراق به ایران

در سال‌های گذشته آموختید که انقلاب اسلامی ایران در بهمن‌ماه ۱۳۵۷ به رهبری امام خمینی (قدس سره) به پیروزی رسید. امام خمینی (قدس سره) طی سال‌ها مردم را به مبارزه علیه حکومت استبدادی پهلوی دعوت و هدایت کردند.

امام (قدس سره) همچنین شخصیتی ضد استعماری بودند. ایشان همواره به جلوگیری از نفوذ بیگانگان در این کشور و استقلال ایران تأکید می‌کردند و می‌گفتند مردم باید خودشان سرنوشت کشور را به دست بگیرند.

○ پس از انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی به وجود آمد و مردم ایران سرنوشت خود را به دست گرفتند و کشورهای استعمارگر متوجه شدند که منافع آنها در ایران قطع شده است.

○ با تشکیل جمهوری اسلامی، ایران یاور مظلومان در جهان شد و از مبارزه‌ی مردم فلسطین حمایت کرد و همین موضوع برای دشمنان خوشایند نبود.

○ در اوایل پیروزی انقلاب، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تازه شکل گرفته بود و ارتش و سپاه در حال مجهز شدن و نیرو گرفتن بودند و هنوز آمادگی کافی برای دفاع نداشتند. در همین زمان، صدام، حاکم ستمگر عراق از اوضاع سوء استفاده، و حمله‌ی نظامی را به ایران آغاز کرد.

اشغال خرمشهر

خرمشهر یکی از شهرهای زیبای جنوب غربی ایران و جزء بندرهای مهم بازرگانی در منطقه‌ی خلیج فارس به شمار می‌آید. این بندر در محل برخورد رود کارون و اروندرود قرار دارد. نزدیک‌ترین شهر به خرمشهر، آبادان است. ارتش عراق در هفته‌ی اول جنگ، بعضی از شهرهای مرزی ایران را اشغال کرد و در همه‌ی شهرها با مقاومت سرسختانه‌ی مردم روبه‌رو شد.

وقتی جنگ آغاز شد، امام خمینی (قدس سره) فرمودند:

من از ملت بزرگ ایران خواهانم که در هر مسئله‌ای که پیش می‌آید قوی باشند، قدرتمند باشند، متکی به خدای تبارک و تعالی باشند و از هیچ چیز باک نداشته باشند. ما از آن قدرت‌های بزرگ نترسیدیم. این (صدام) که قدرتی ندارد، عراق که چیزی نیست.

عکس خرمشهر بعد از حمله‌ی نظامی

عکس خرمشهر قبل از حمله‌ی نظامی

یکی از رؤیاهای صدام و فرماندهان عراقی این بود که خوزستان را به تصرف خود دریاورند و مالک خرمشهر و اروندرود بشوند. مقاومت مردم قهرمان خرمشهر در مقابل هجوم ناگهانی دشمن به درازا کشید و آنها ۳۴ روز در حالی که سلاح و مهمات کمی برای دفاع داشتند در مقابل ارتش مجهز به توپ و تانک عراقی‌ها جنگیدند.

صحنه‌هایی از دفاع رزمندگان

نماز مدافعان خرمشهر در حومه‌ی دارخوین

مطالعه برای انجام فعالیت

زندگی‌نامه‌ی شهید محمد جهان‌آرا

شهید محمد جهان‌آرا در سال ۱۳۳۳ در خرمشهر به دنیا آمد. قبل از انقلاب او تحت تأثیر مبارزات امام با گروهی از دوستانش به فعالیت سیاسی علیه حکومت پهلوی پرداخت. حکومت شاه، او و دوستانش را دستگیر و به زندان محکوم کرد.

پس از گرفتن دیپلم در کنکور شرکت کرد و وارد دانشگاه شد. وی پس از پیروزی انقلاب، فرماندهی سپاه خرمشهر را به عهده گرفت و همزمان جهاد سازندگی را در خرمشهر ایجاد کرد.

با شروع جنگ، او دوش به دوش مردم خرمشهر علیه دشمن جنگید. بعد از اشغال خرمشهر، جنگ وارد مرحله‌ی تازه‌ای شد. رزمندگان اسلام در اولین گام، محاصره‌ی آبادان را شکستند. این پیروزی مهمی بود. جهان‌آرا و تعدادی از فرماندهان برای گزارش این خبر به امام خمینی و انجام یک مأموریت راهی تهران شدند اما هواپیمای آنها درین راه سقوط کرد و جهان‌آرا و همراهانش به شهادت رسیدند.

در آن زمان، محمد جهان‌آرا فرماندهی سپاه پاسداران خرمشهر بود. او و دیگر یارانش شجاعانه در کنار مردم با نیروهای متجاوز جنگیدند. خاطره‌ی فداکاری‌های آنها هرگز از یاد مردم ایران نخواهد رفت.

سرانجام، پس از این همه مقاومت، دشمن با سربازان بیشتر و سلاح فراوان به پیشروی ادامه داد و خرمشهر سقوط کرد و به دست ارتش صدام افتاد. دشمن شهر را غارت کرد و مردم زیادی را به شهادت رساند. به همین دلیل این شهر را خونین شهر نامیدند. پس از سقوط خرمشهر، ارتش صدام به قصد تصرف آبادان، این شهر را محاصره کرد.

پس از اشغال خرمشهر، صدام با موشک، توپ و هواپیما به شهرهای دیگر ایران حمله کرد. اما در بسیاری از شهرها مردم مقاومت و از شهر دفاع کردند. یکی از مقاوم‌ترین شهرهای ایران در هشت سال دفاع مقدس، شهر دزفول بود. شهر دزفول بیشترین حملات هوایی را تحمل کرد. مردم دزفول آن‌چنان مقاومت و دلیری از خود نشان دادند که این شهر به عنوان نمونه‌ی مقاومت و پایداری ایران عزیز انتخاب شد.

فعالیت ۳

خرمشهر در کدام استان قرار دارد؟ روی نقشه، موقعیت آن را نشان دهید.

فعالیت ۴

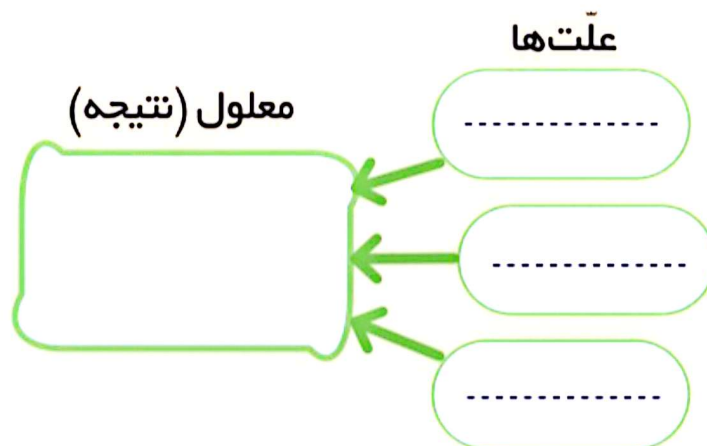
پیام امام خمینی (قدس سره) را در آغاز جنگ تحمیلی بخوانید و بگویید معنی و مفهوم این پیام چه بود؟

فعالیت ۵

شعر معروف «ممد نبودی» را که به شهید جهان آرا اشاره می‌کند در کلاس پخش کنید و به‌طور دسته‌جمعی بخوانید.

فعالیت ۶

ابتدا روی یک برگه نمودار علت و معلول را رسم کنید؛ سپس علت‌های جنگ تحمیلی را به‌طور خلاصه روی آن بنویسید.

فعالیت ۷

در یک تقویم، روز سوم خرداد را پیدا کنید و بگویید چرا این روز به‌عنوان روز مقاومت و پایداری انتخاب شده است؟